

емігрантам з Великої України, 1932. – С. 116 – 121. **12.** Магалевський Ю. Олександрівськ – Київ: (Спомини 1917-1918) // Календар-альманах «Дніпро» на звичайний рік 1931. – Річник 8 / Обкладинка М.Бутовича. – Львів: Накл. укр. товариства допомоги емігрантам з Великої України, 1931. – С. 61 – 72. **13.** Магалевський Ю. Останній акт трагедії: (Етап визвольної боротьби українського народу. 1917 – 1920) // Літературно-науковий вісник. Т. 44. – Львів, 1927. – Кн. 9. – С. 41 – 54. **14.** Магалевський Ю. Петро Холодний з приводу відкриття посмертної виставки 22.ІІІ.м.р. // Мета. – Львів, 1931. – 22 березня. – № 2. – С. 8, іл. **15.** Магалевський Ю. Тихі герої // Літопис «Червоної Калини». – Львів, 1931. – Ч.1. – С. 15 – 17. **16.** Свято відкриття української мистецької виставки // Громадський вісник. – Львів, 1922. – 8 червня. – С. 4. **17.** «Свято Духовної Семінарії». Промова о. др-а Йосифа Сліпого при посвяченні молитовниці // Діло, 1929, 10 лютого, ч. 31, с. 3. **18.** «Свято Духовної Семінарії». Слово Високопреосвященного о. Митрополита Андрея Шептицького при посвяченні молитовниці. // Діло, 1929, 17 лютого, ч. 35, с. 2. с. 4. **19.** Чабан М. Діячі січеславської «Просвіти» (1905 – 1921). – Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2002. – 536 с. **20.** Юрій Магалевський: Некролог // Неділя. – Львів, 1935. – 10 листопада. – Підп.: 9. **21.** Юрій Магалевський: Некролог // Новий час. – Львів, 1935. – 31 жовтня – С. 7. **22.** Яців Р. Українське мистецтво ХХ століття: ідеї, явища, персоналії. – Львів: Афіша, 2006. – С. 159 – 176.

УДК 39(477.85)

Василь КУЗИК

МОСЯЖНИЦТВО НА ТЕРИТОРІЇ БУКОВИНСЬКОЇ ГУЦУЛЬЩИНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ХХ ст.

Стаття присвячена питанню розвитку художньої обробки металів на території буковинської частини Гуцульщини, діяльності народних майстрів та Вижницької художньої школи. Розглядається типологія предметів, техніки виконання та аналіз орнаментики художніх виробів з кольорових металів.

Ключові слова: художня обробка металів, ювелірне мистецтво, Буковинська Гуцульщина.

Василий КУЗЫК

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ МЕТАЛЛООБРАБОТКА НА ТЕРРИТОРИИ БУКОВИНСКОЙ ГУЦУЛЬЩИНЫ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ ХІХ – ХХ ст.

Статья посвящена вопросу развития художественной обработки металлов на территории буковинской части Гуцульщины, деятельности народных мастеров и Вижницкой художественной школы. Рассматривается типология предметов, техники исполнения и анализ орнаментики художественных изделий из цветных металлов.

Ключевые слова: художественная обработка металлов, ювелирное искусство, Буковинская Гуцульщина.

Vasyl KUZYK

METAL WORK IN THE BUKOVINA GUTSULSCHYNA IN THE SECOND HALF of XIX – XX c.c.

This article is devoted to the development of the artistic metal work in Bukovina Hutsulschyna, the activity of the folk craftsmen and Vizhnitsa art school. It is spoken about the typology of the subjects, techniques of the execution and analysis of ornamental art products from non-ferrous metals.

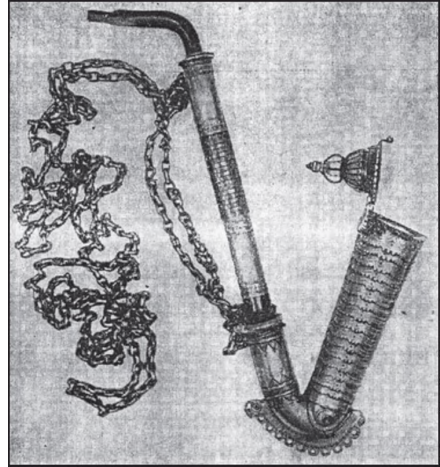
Key words: decorative metal work, jewelry, Bukovina Hutsulschyna.

Народна художня обробка кольорових металів (мідь, бронза, латунь, нейзильбер) на буковинській частині Гуцульщини (Вижицький і Путильський райони) розвивалась у руслі свосвідних історичних і соціально-економічних умов українців східних Карпат. Проте мала свої центри, тобто локальні особливості. Таким чином, одним із важливих аспектів виступає питання ідентифікації буковинської художньої обробки металів.

Історіографія з визначеної теми розпочинається австрійським періодом. Відомості про художні вироби з металів висвітлені в працях Р.Ф. Кайндля [8, с.208], Л. Вербицького [2, с.365], В.Шухевича [7, с.352]. В радянський період питанню вивчення художньої обробки кольорових металів присвячені роботи І.М. Матясек [11], П.М. Жолтовського [6], Д.Н. Гобермана [3, с.38-42], О.Г. Соломченка [14, с.13-16], Л.М. Сухой [15, с.130]. Праця Л.М. Сухой «Художні металеві вироби українців східних Карпат другої половини XIX – XX ст.» і на сьогоднішній день є єдиним комплексним дослідженням із даної теми. Проте ця публікація застаріла, викладена в дусі радянської ідеології, тому існує необхідність вивчення як локальних центрів, так і комплексного дослідження художньої металообробки.

Серед сучасних дослідників, які в окремих аспектах торкалися даної теми, можна виділити праці та публікації І.О. Попюка [13], Н.Й. Дядюх-Богатко [5, с.60-68], І.Д. Задорожного [7, с.54], Д.О. Козубовського [9, с.120].

Джерельна база з визначеної теми представлена фактологічним матеріалом друкованих альбомів Л. Вербицького [2, с.345], П.М. Жолтовського [6], Д.Н. Гобермана [3, 38-42], П. Волика, а також матеріалами музеїв Чернівців, Вижиці, Косова та Івано-Франківська.

*Люлька-«путилівка» роботи
народного майстра Івана Федюка
(середина XIX ст.)*

Відомими традиційними центрами виробництва художніх промислів з кольорових металів на буковинській Гуцульщині в другій половині XIX – XX ст. є села Вижницького та Путильського районів Чернівецької області. Виходячи з побутових потреб народні майстри виготовляли з кольорових металів предмети побутового призначення, прикраси, зброю та інші вироби, їх називали мосяжниками. Художні вироби з кольорових металів у другій половині XIX – XX ст. виготовлялися з латуні і міді, також використовувався нейзильбер. Цей метал легко кується, гнеться, полірується, завдяки чому він широко використовувався. Застосовували здебільшого техніку литва за допомогою глиняної форми і дерев'яної моделі. Порубану на куски мідь, латунь чи нейзильбер розплавляли на вогні у глиняній посудині. Розплавлений метал виливали у випалені глиняні форми. Коли метал застигав, форму розбивали і гарячий готовий виріб опускали у воду, щоб загартувався. Після загартування вигладжували поверхню різцем та напилком. При виготовленні виробів з латунної і нейзильберової блях застосовувалась техніка холодного, зрідка гарячого кування [4, с.411-417].

У XIX – на початку XX ст. гуцульські майстри виготовляли чимало рукояток до палиць – топірців. Для «старовицького топірця» початку XIX ст. характерна коротка груба сокирка, майже прямокутна. В кінці XIX ст. у рукояток палиць розширюється лезо, сильно зазначені врізи відокремлюють його від обушка. Крім сокирки, дуже давніми є рукоятки у вигляді двох голівок коників. Загнуте лезо може мати закінчення у вигляді голівки гадюки або трикутний виріз. Головки до жіночих палиць завжди були округлі. Рукоятки декорувались геометричними прямолінійними мотивами, в які вкомпонувався шестицелюсткова розетка – символ сонця. Наносили орнамент різцем та вибивали фігурним штампом. Він стилістично поєднувався з формою рукоятки і мав вигляд контурної різьби яку використовують при виготовленні дерев'яних предметів. Також використовувалася інкрустація іншим металом, перламутром, рогом та бісером [3, 38-42]. Як зазначає Д.Гоберман, зброя була доступна не кожному, тому кожен гуцул володів холодною зброєю – «топірцем» з довгою рукояткою, який служив одночасно і палицею для опори у подорожі. З часом топірець, оздоблений гравіюванням, інкрустацією металом по дереву, декоративним дротяним плетінням перетворився в атрибут святкового вбрання. Іншим чоловічим атрибутом був «келеф» – чоловіча палиця із завитком або у вигляді кінської голови на масивній литій ручці. Таке ж призначення для жінок мала довга палиця з латунним наконечником. Форми чоловічих палиць (топірці, келефи) вказують на їх давнє походження і зв'язок зі старовинною зброєю (чеканами) [3, 38-42].

Люльки виробляли за допомогою техніки холодного кування з латунних і нейзильберових блях, іноді відливали. У люльках місце з'єднання верхка зі сподом прикрашене плоским гребенем або вінчиком, який закінчується у вигляді голови птаха або коня. Кришку люльки при-

крашали поясками латунної бляхи – «кучерями». Складовою частиною люльки були багато орнаментовані протички – для проколювання тютюну в люльці – зігнуті під кутом, з прямим чи зігнутим кінцем. Вони відливалися з латуні і нейзильберу, або їх вирізували з латунної бляхи, гнули з латунного товстого дроту. На території буковинської Гуцульщини відомі люльки «путилівки» – від назви селища Путила, Чернівецької області [15, с.130]. Д.Гоберман вказує на східне походження мосяжних гуцульських люльок, які мають велику схожість з турецькими аналогами [3, 38-42].

Майстри мосяжники також виробляли різноманітні прикраси, виконані у техніці литва, холодного кування і плетіння. Поширеними були масивні чоловічі персні, які відливали з латуні. В кінці XIX ст. їх відливали також з нейзильберу і срібла. Дуже часто персні оздоблювалися кольоровими намистинами. Чоловічі нагрудні хрести виконувалися з розп'яттям та промінням. Жіночі та чоловічі пояси, ремені на табівках і порохівницях застібали пряжками, які були різної форми – прямокутні гладкі, прямокутні з одnobічним нарізуванням, овальної форми, квадратні з ажурними зубцями, круглі. Капелюхи і пояси «череси» обтягували тонкими смужками латунної бляхи «галони». Велике поширення мали прикраси у вигляді ланцюжків «кручені» – сплетені з латунного або срібного дроту. Це жіночі браслети «ретізки» – тонкі ланцюжки для нагрудних хрестів, ножів, «ретязі» – грубі ланцюжки, які носили чоловіки на свята поверх широких поясів. Вони носилися на поясі і склалися з п'яти або більше масивних ланцюжків, які були приєднані до однієї декоративної пряжки [4 с. 411-417].

Жіночі гуцульські прикраси відзначаються великою естетичною довершеністю – обручки, персні для стягування хусток на шиї, застібки «чепраги» для прикрас на шиї та кожухів. Жіночі прикраси «згарди» є одними із найбільш архаїчних прикрас. Це хрестики різних видів і форм, відлитих з латуні і нанизаних на ремінець або ланцюжок у три і більше рядів. Характерними прикрасами були «чепраги» – для застібання згард, намиста, весільного верхнього одягу і кожухів. Вони виготовлялися з латуні технікою литва, склалися з двох зачеплених одна з одною половинок дисків, прикрашених тонким, концентрично розміщеним орнаментом [15].

Із мосяжництвом тісно пов'язано мистецтво художньої обробки шкіри. Вона прикрашалася гравіруванням, холодним або гарячим металічним тисненням за допомогою дерев'яних штампів. Прикрасами для шкіри служать різнофігурні литі пряжки і медальйони, вибитий узорами тонкий листовий метал або латунні гудзики. Кольоровим металом прикрашали також святкові постолі, іноді кожухи. Велику групу художніх виробів з металу становлять деталі кінської упряжі – стремена, кільця, пряжки, прикраси у вигляді кілець [3, 38-42].

Вироби з кольорових металів на Гуцульщині багато орнаментовані. Для нанесення орнаменту майстри користувались інструментами, які по-

ділялись на основні та допоміжні. До основних належали пробійники із сталі різного діаметру з конусоподібним кінцем. За допомогою «рильця» виконувалися так звані «мохові» орнаменти. Пуасони – «писачки» – ставелві стрижки з різноманітним «боем» – робочою поверхнею. На цю поверхню наносився визначений орнаментальний мотив. Тому кожен пуасон мав свою назву: «пацьборик», «очкарик», «дашничок», «кружничок», «п'явочка» на інші. До основних інструментів належали також циркуль, друлівник, пристосування для виготовлення кругляків різної форми, молотки, кліщі, ножі, напилки. До допоміжних відносилися дерев'яні моделі, глиняні форми, тиглі. Такі інструменти виготовляли із сталі та загартовували [4, с.411-417].

Орнамент виступає у двох видах – геометричний і стилізований рослинний. Геометричний орнамент складається із ламаних ліній, трикутників, квадратів, зигзагів та спіралей. Найбільш поширені – «ільчасте письмо», «січені зубці», «медівнички», «віконця». Також поширені рослинні мотиви (листочки, квіточки, колосок), зооморфні орнаменти (оленячі ріжки, заячі вушка, воронячі лапки). В орнаменті гуцульських металевих виробів простежується зв'язок із повсякденним життям (грабельки, драбинка, візочки, сокирки, борона), уявленням про рослинний і тваринний світ (огірочки, ружі, пшеничка, мачок), відображення явищ навколишнього світу (зірка, сонечко, зірниця). Значна кількість назв орнаментальних мотивів пов'язана з архітектурою житла (віконці, дашки, парканець), з їжею (колачики, коровай, медівнички). Особливої уваги заслуговують орнаментальні мотиви (ружі, сонечко), що є солярними знаками і в минулому мали символічне значення. Вони дуже давні за походженням, пов'язані ще з дохристиянськими віруваннями, обрядами давніх скотарів і землеробів. З часом ця орнаментальна символіка втратила своє смислове значення і набула характеру декоративних мотивів. Орнамент на металевих виробках розвивався на основі архаїчного, геометричного орнаменту, що вказує на їх часову еволюцію [4, с.411-417].

На Гуцульщині мосяжництво було спадковим явищем і передавалось від батька до сина. Відомий рід майстрів Федюків із села Дихтинця. Зокрема, Іван Федюк, його син Василь, В. Курилюк – зять І. Федюка. Також на початку ХХ століття відомими майстрами латунниками були – Н.І. Гайдук із села Рівня, який працював в Училищі прикладного мистецтва у м. Вишніця, а також П.Доляк, М.В. Бабчук, М.Ф. Чорней [15].

Іван Федюк виготовляв здебільшого традиційні предмети гуцульського побуту. Тривалий час у Карпатах кращими люльками вважалися його так звані «путилівки». Під час експедиції до Карпат П. Богатирьова і М. Гавацці, останній описав, що коли ночував у якогось старого гуцула, проснувшись побачив, що на печі влаштувалась бабуся, у якої боліли зуби і вона всю ніч палила люльку, щоб утамувати біль. За місцевим звичаєм, тоді взагалі всі жінки курили люльки (і старі, й молоді) [15].

Секрет техніки вироблення люльок з металу досить складний. За допомогою декоративних кілець на цих виробках на курильниці виникав своєрідний ажурний гребінець. Не могли розгадати секрету техніки з'єднання декоративних кілець навіть такі майстри люлькарі, як Д. Дудчак, М. Медвідчук та В. Пітеляк. Люльки І. Федюка були функціонально якісні, хоч робив він їх з простих матеріалів – бляхи та латунні. Склалися вони з чубука та курильниці, з'єднаних під гострим кутом. Основа люльки виготовлялася з бляхи, на основу надягалися кільця з латуні, котрі щільно покривали курильницю та частину чубука. Орнаментовані кільця з'єднувалися між собою маленькими чопиками. Місце з'єднання чубука з широкою конусоподібною курильницею прикрашалось ажурним гребенем, а місце з'єднання курильниці з накривкою – вінчиком. Накривки на люльках І. Федюка – це складна куполоподібна двох'ярусна конструкція, увінчана мишечкою або коником. Довгий чубук також прикрашено латунним орнаментованими кільцями і трикутничками з гравіровкою у вигляді пересічених ліній – так званім «кільчатим письмом». Така люлька була своєрідною прикрасою, її носили на грудях – на ланцюжку, прикріпленому до чубука спеціальними кілечками. Невід'ємною частиною курильного набору гуцулів були проколки, щедро оздоблені спеціально для них розробленим орнаментом, а також ручки кресала [4, с.411-417].

Саме такі курильні набори й виготовляв І. Федюк. Про його майстерність серед односельців ходили легенди. Одна з них розповідала про те, як сина його, Василя, було забрано до австрійської армії, через що господарство старого Федюка занепало. Щоб повернути єдиного годувальника додому, майстер виготовив два пістолі незвичайної, як розповідали очевидці, краси і відніс їх у Відень цісарю. Чудова робота І. Федюка викликала захоплення віденських знавців, пістолів і вони були прийняті. Через два тижні син приїхав додому (за словами внучки І. Федюка Гасюк Олени Онуфріївни – заслуженої майстрині вишивання) [15].

Також є дані, що у селищі Путилі працювали майстри, які виготовляли подібні люльки. А в II половині XIX ст. у музеї Верховини були представлені роботи майстрів з Дихтинця та Путили, але під час війни музей було розграбовано.

В.Г. Девдюк (1873 – 1951) займає окреме місце серед народних майстрів художнього металу. Він більше відомий в історії народного художнього промислу, ніж його попередники. Закінчивши 4 класи народної школи в Косові, в дванадцятирічному віці він пішов у с. Яворів до Ю. Шкрібляка. Тут він навчався всього кілька місяців. Того ж року помер Шкрібляк, але за ці місяці Василь встиг опанувати техніку литва, за допомогою якої Шкрібляк виготовляв чимало предметів. Пізніше він переходить у с. Бростурів на навчання до Никори і Дмитра Дудчаків. Там він навчився художнього литва і різьби по металу. Комітет господарсько-промислової виставки в Коломиї послав у 1907 р. народного майстра у Відень на курси художніх промислів. В. Девдюк, закінчивши курси, по-

вертається і на пропозицію директора художньої школи у Вижниці погоджується працювати інструктором у школі. Тут він працював протягом багатьох років. Після окупації Північної Буковини Румунією, Девдюк оселився в селі Старий Косів, де відкрив невеличку майстерню художнього литва, різьби по дереву та інкрустації. Перші його вироби були експоновані на сільськогосподарсько-промисловій виставці у Кракові в 1887 р. Комітет виставки нагородив його бронзовою медаллю. У 1894 р. на крайовій виставці у Львові він одержав срібну медаль, на виставці в Мисленицях у 1904 р. – похвальну грамоту. Таку ж грамоту і грошову нагороду він одержав у Косові в 1904 р. На хліборобській виставці в Стрию в 1909 р. Девдюка нагороджено золотою медаллю і почесним дипломом за різьбу по дереву і металу. В.Г. Девдюк знав старовинні технічні прийоми обробки металу, орнаментальні елементи і мотиви, на основі опанування яких творив нові композиційно вдалі вироби [14, с.13-16].

Важливим фактором розвитку художньої обробки кольорових металів на буковинській Гуцульщині був розвиток художньо-промислової освіти. Завдяки лідерам прогресивної української інтелігенції О. Поповичу, С. Смаль-Стоцькому, М. Васильку, Міністерство освіти і культури Австро-Угорщини дало дозвіл на відкриття в 1905 році професійної різьбярської школи в місті Вижниця. 19 серпня 1915 року Крайовий комітет Буковини прийняв рішення за №774/05 про відкриття у місті Вижниця фахової школи під назвою «Крайовий научний заклад для різьбярства та металевої орнаментики (оздоби)». 15 жовтня 1905 року новостворений навчальний заклад під назвою «Крайова школа різьбярства, токарства та металевої орнаментики (оздоби)» було урочисто відкрито [9].

Вижницький коледж ім. В. Шкрібляка готує фахівців за багатьма спеціалізаціями – художня обробка дерева, художня вишивка, моделювання та конструювання одягу, художнє ткацтво, художня обробка металу, дизайн середовища тощо [12, с.56-63]. Відділення художньої обробки металу (ХОМ) було створено у 1955 році. За час його існування підготовлено близько 800 висококваліфікованих фахівців. Від 1956 року у містечку Вижниця та с. Виженка почали працювати молоді викладачі Зоя Анатоліївна та Олексій Ілліч Шишкіни – випускники Красносельського технікуму художньої обробки металу (Костромська область Росії). Подружжя Шишкіних не тільки зберегло існуючі традиції, а й створило сприятливе середовище для майбутнього розвитку художньої обробки металу на Буковині. В той час потреба в майстрах художньої обробки металу була доволі відчутною. Шишкіни докладали багато зусиль для створення навчально-методичної і матеріальної бази започаткованого відділу. Завдяки педагогічній діяльності Зои Анатоліївни і Олексія Ілліча у Вижницькому училищі прикладного мистецтва впродовж 1956–1986 рр. сформувалась характерна школа художньої обробки металу.

Одним з важливих чинників становлення школи може слугувати творчо-педагогічна діяльність О.І. Шишкіна. Оригінальність творчості цю-

го майстра в тому, що він уміло коригував існуючі мистецькі цінності, вдавався до експериментування в різних техніках художньої обробки металу. У 1960–1970-х роках працював з гарячою емаллю, застосовував карбування, створюючи у цих техніках композиції на теми природи карпатського краю, портрети видатних діячів. Серед основних творів художника – карбовані панно «Лук'ян Кобилиця», «Іван Сусанін», «Іван Федоров – першодрукар», «Земля», «Плотар», «Господар гір»; портрети письменників; пам'ятні медалі; виготовлені в техніці гравірування по криці й латуні настінні тарелі. У доробку О. Шишкіна і монументальні твори, виконані в техніці художнього литва. Серед них – меморіальні дошки, встановлені на пошану буковинського письменника Дмитра Загула, різьбяр Василя Шкрібляка та ін. Окрім колористично-пластичних пошуків, новизна помітна і в конструктивно-композиційних вирішеннях його творів.

Прикладом ефективного поєднання суспільних потреб і вимог часу стали творчий доробок та педагогічна діяльність З.А. Шишкіної. Вона викладала технологію обробки металів, композицію, вела практичні заняття у майстернях відділення художньої обробки металу училища. Основою розвитку художниці-педагога стало народне мистецтво буковинського краю, що тісно переплелось із самобутністю красносельської філіграні. Пошуки власної манери, розвиток технічних прийомів гравірування, філіграні, емалі присутні у створених З. Шишкіною ювелірних прикрасах, сувенірах, вазах. Ажурні кулони «Баклага», виготовлені нею в техніці скані, з мідними дзвіночками-висульками, оздоблено перламутром і бісером, характерними для буковинських народних витворів; кольє «Писанка» має перламутрові вставки; жіночі прикраси «Гуцулка», «Черемош», оздоблені українським народним орнаментом, – як й інші вироби, вони зберігаються у Коломийському музеї народного мистецтва Гуцульщини ім. Й. Кобринського. Твори З. Шишкіної неодноразово експонувалися на різних художніх виставках. Під її керівництвом було виконано багато ювелірних робіт з металу способом перегород часті емалі.

Крім художників-викладачів Шишкіних, викладачами відділення художньої обробки металу Вижницького училища прикладного мистецтва у різний час працювали Л. Беренфельд, В. Воронюк, Е. Жуковський, С. Луцька, І. Поп'юк, П. Прокопчик, Н. Шишкіна та інші фахівці з художнього металу. Завдяки вдалому впровадженню навчальних програм та активній праці викладачів відділення ХОМ підготовлено велику кількість фахівців художнього металу. Перший випуск майстрів-художників відбувся в училищі 1960 року. Власне, було покладено початок відродженню та розвитку художньої обробки металу на Буковині. Першими випускниками Вижницького училища були Т. Волошинюк, В. Демчик, Е. Жуковський, І. Зубик, С. Ковалюк, І. Склярчук [12, с.56-63].

Отже, художники-педагоги та народні майстри художньої обробки відроджували й розширювали сфери розвитку національного мистецтва та спрямовували його до якісно нового бачення автентики.

Література: 1. Бушина Т.І. Декоративно-прикладне мистецтво Радянської Буковини. – К.: Мистецтво, 1986. – С. 73-103. 2. Вербицький Л. Сницерські виробы селян на Русі: Взори промислу домашнього. – Львів, 1884. – 345 с. 3. Гоберман Д. Н. Искусство гуцулов. – М.: Советский художник, 1980 р. – С. 38-42. 4. Гуцульщина. Историко-этнографічне дослідження. – К.: Наукова думка, 1987. – С. 411-417. 5. Дядюх-Богатько Н.Й. Формотворчі традиції у гуцульських кісах та пістолях XVIII – XIX ст. // Вісник ХДАДМ. – Харків, 2010. – С. 60-68. 6. Жолтовський П. М. Художнє литво на Західних землях України в XVII – XIX ст. – К., 1959. 7. Задорожний І.Д. Особливості методики підготовки фахівців художньої обробки металу / І.Д. Задорожний // *Форми і методи викладання композиції в навчальних закладах у контексті сучасних наукових та практичних реалій: Матеріали наук.-теорет. конференції.* – Вишня: ВКПМ ім. В.Шкрібляка, 2007. – 54 с. 8. Кайндль Р.Ф. Гуцули: їх життя, звичаї та народні перекази / Перекл. з нім. З.Ф. Пенюк, післямова О.М. Масана. – Чернівці, 2000. – 208 с. 9. Козубовський Д.О. Вишницький коледж прикладного мистецтва ім. В.Ю. Шкрібляка / Д.О. Козубовський. – Чернівці: Митець, 1997. – 120 с. 10. Лозов'юк А.Г. Особливості проведення мистецтвознавчої експертизи виробів декоративно-ужиткового мистецтва (вироби з металу, килимарство, кераміка) // *Криміналістичний вісник науково-дослідного експертно-криміналістичного центру при ГУМВС України в Запорізькій області.* № 2 (14), 2010. – С. 103-110. 11. Матясек І.М. Гуцульські художні металеві вироби. – Видавництво Академії архітектури української РСР. – К., 1954. 12. Поп'юк І.О. Вишницьке училище прикладного мистецтва – регіональна художня школа. Українська академія мистецтва. Випуск 18. – К. – С. 56-63. 13. Поп'юк І.О. Мотиви народного мистецтва у художньому ковальстві Буковини 1990-2000-х років // *Кафедра художніх виробів з дерева і металу Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука.* 14. Соломченко О. Вибрані статті. До 90-річчя з дня народження педагога-мистецтвознавця, заслуженого працівника культури України. – Косів: Писаний камінь, 2010. – С. 13-16. 15. Суха Л.М. Художні металеві вироби українців східних Карпат другої половини XIX-XX ст. – К., 1959. – 103 с. 16. Художні металеві вироби західних областей Української РСР (XVI-XIX) ст. – К.: Видавництво Академії наук Української РСР, 1959. – С. 3-5. 17. Шухевич В. Гуцульщина. Перша і друга частини. Репринтне видання. – Верховина: Журнал «Гуцульщина», 1997. – 352 с.

УДК 94:324.269.6(44)

Андрій ПОГРЕБЕННИК

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ СТАНОВИЩЕ
І РЕЛІГІЙНЕ ТЛО У ФРАНЦУЗЬКОМУ КОРОЛІВСТВІ
В ЕПОХУ АЛЬБІГОЙСЬКИХ ВІЙН (І)**

У статті автор аналізує низку суспільно-політичних та культурно-релігійних процесів у середовищі південнофранцузького соціуму періоду релігійних війн XII – початку XIV ст. Саме ці процеси склали передумови для подальшого розвитку і поширення великих єретичних течій та рухів на